

Jenny Ødegaard Ottesen

Bachelor i Antikkens Kultur

En kommentar til Aristofanes' verk *Lysistrata*
1-203

Bacheloroppgave i Antikkens kultur og klassiske fag

Veileder: Staffan Wahlgren

Mai 2023

Jenny Ødegaard Ottesen

Bachelor i Antikkens Kultur

En kommentar til Aristofanes' verk *Lysistrata* 1-203

Bacheloroppgave i Antikkens kultur og klassiske fag
Veileder: Staffan Wahlgren
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Innhold

Innledning

Aristofanes

Aristofanes' verk

Lysistrata

Kommentar

Litteraturliste

Innledning

Aristofanes er en av de mest kjente komediedikteren fra antikkens Hellas, og blant hans verk er kanskje *Lysistrata* det mest kjente.¹ Komedien foregår under Peloponneserkrigen, og vi får et annet perspektiv på krigen enn man ofte har blitt servert, nemlig kvinnenes perspektiv. Vi får et innblikk i hva kvinnene var opptatt av, hvordan de tenkte og hvordan de pratet med hverandre – i alle fall ifølge Aristofanes. I tillegg får vi et innblikk i krigen som foregikk. Aristofanes var selv athener, så framstillingen av krigen og partene i denne var selvfølgelig farget av dette. De kvinnelige karakterene i komedien kommer fra ulike steder i Hellas, og de fleste av disse stedene hadde betydning under krigen, i ulik grad. Disse kvinnene kan derfor anses som en gjenspeiling av den athenske oppfatningen av peloponneserkrigen og dens parter.

I denne kommentaren vil jeg ta for meg linje 1-203 av *Lysistrata*. I dette utdraget blir alle de kvinnelige karakterene introdusert både for publikum og for hverandre.² Det ligger mye interessant informasjon om både kvinnesyn, mannssyn og peloponneserkrigen i dette utdraget, både eksplisitt og implisitt. I denne oppgaven vil jeg derfor se nærmere på disse temaene. I tillegg vil jeg forklare andre deler av teksten som kan være utydelig for oss som lesere i dag, og derfor gi bedre forståelse av teksten som helhet.

Hovedsakelig vil jeg benytte meg av den engelske oversettelsen til Jeffrey Henderson,³ men vil også bruke Benjamin Bickley Rogers' tidligere oversettelse til å få en bedre forståelse av hva Aristofanes selv har prøvd å formidle med diktingen sin.⁴ Begge disse har noen få kommentarer og begrunnelser til sine oversettelser, som jeg også vil benytte i besvarelsen min, sammen med J. Hilton Turners kommentar av *Lysistrata*.⁵

Aristofanes

Aristofanes levde i Athen fra omtrent 446 til 386 f.v.t. og er den best bevarte komediedikteren vi har fra antikkens Hellas.⁶ Han var både berømt for sine komedier i sin samtid, og den dag i dag, nesten 2500 år etter hans død. Vi vet ikke altfor mye om Aristofanes' liv. Selv ikke når han ble født og døde er helt sikkert. Men vi vet at han hadde minst tre sønner, Filip (samme navn som Aristofanes' far), Araros og Nikostratos.⁷ Alle disse tre sønnene vokste opp til å bli

¹ Hornblower, Spawforth, & Eidinow, 2012, s. 157-158.

² Aristofanes & Henderson, 2000, s. 267-301.

³ Aristofanes & Henderson, 2000.

⁴ Aristofanes & Rogers, 1925.

⁵ Turner, 1982.

⁶ Brassel, u.d.

⁷ Robson, 2009, s. 1

komediediktere, akkurat som faren deres. Platons *Symposium* maler et bilde av Aristofanes og hvem han var, men det er usikkert hvor mye av dette som er sant og ikke. Derfor er kanskje den beste kilden til å forstå seg på denne dikteren komediene han skrev. Det er gjennom disse komediene at vi forstår at han var en politisk engasjert mann, som hadde sterke meninger han ikke la skjul på. Krassheten mot visse politikere, først og fremst Kleon, viser at han var en ærlig og uredd poet, med et behov for å sette spørsmålstegn ved ulike aspekter ved politikken og samfunnet. Det at Aristofanes og hans komedier var så anerkjent i sin samtid og er så godt bevart, forteller oss også hva slags tematikk, karakterskildring og handling publikum på Aristofanes' samtid likte og anså som godt teater.

Aristofanes' verk

Av hans verk er 11 av Aristofanes komedier bevart i sin helhet.⁸ Totalt var det omtrent 40 komedier som ble skrevet av ham og oppført fra år fra 427 fvt. Av de komediene som ikke er bevart i sin helhet har vi fragmenter i ulikt omfang. Totalt finnes det i underkant av 1000 slike fragmenter, som kan være alt fra lengre kapitler til ett enkelt ord. Blant hans mest kjente verk har vi *Fuglene*, *Froskene*, og selvfølgelig *Lysistrata*. Disse, og hans andre komedier, ble fremført under Dionysia, festivalen til ære for guden Dionysus.⁹ Her ble også tragedier og satyrspill oppført, og det spiltes musikk og ble utført ritualer. Blant dramaene oppført under Dionysia ble beste komedie og tragedie kåret, og Aristofanes' komedier vant ved flere anledninger.

Aristofanes diktning var, og er, kjent for å utfordre normer og grenser på en kreativ og ofte fantasifull måte.¹⁰ Seksualitet er ett tema som går igjen i hans komedier, og selv med vårt relativt åpne syn på seksualitet i dag, kan Aristofanes stykker virke overdrevent seksualiserte og drøye for oss. Skuespillene hans dreier seg også ofte om politikk, og som tidligere nevnt holdt ikke Aristofanes igjen når det gjaldt å vise sine synspunkter gjennom diktningen. En av komediene hans som tydelig viser kreativiteten hans og hans måte å skrive om politikk og seksualitet er *Lysistrata*.

Lysistrata

⁸ Hornblower, Spawforth, & Eidinow, 2012, s 158.

⁹ Brassel, u.d.

¹⁰ Britannica, the Editors of Encyclopaedia, 2023.

Lysistrata ble skrevet og fremført i år 411 fvt.¹¹ Komedien handler om Lysistrata, en sta og tydelig kvinne, som har fått nok av at mennene kriger, blir drept og ødelegger samfunnet rundt dem. Hun klekker derfor ut en plan om å få alle kvinnene i hele Hellas om å gå i sex-streik mot mennene sine, slik at de blir nødt til å ende krigen. Lysistrata samler derfor kvinner fra rundt omkring i Hellas for å overtale dem til å bli med på planen hennes. Kvinnene er motvillige til å oppofre sine egne seksuelle behov først, men Lysistrata klarer til slutt å overtale dem til å bli med. Etter møtet mellom kvinnene drar de alle tilbake til hver sin hjemplass, og setter i gang streiken mot mennene sine. Mennene blir mildt sagt misfornøyde med dette påfunnet, og motvillig skjønner de at de er nødt til å gjøre noe for å få slutt på streiken. I utdraget jeg kommenterer i denne oppgaven, altså linje 1-203, ser vi Lysistrata og hennes nabo Kalonike vente på å ta imot de gifte kvinnene. Etter hvert samles alle de innkalte, Lysistrata legger fram sin plan og overtaler kvinnene til å bli med. Utdraget ender idet kvinnene skal til å avlegge eden om å forføre, men ikke ligge med, mennene sine.

Som tidligere nevnt er både sex og politikk temaer som går igjen i Aristofanes' verk, og Lysistrata er på ingen måte noe unntak. Handlingen i komedien er at Lysistrata og de andre kvinnene forsøker, og får til, å skape politisk endring ved å spille på mennenes seksualitet og bruke det imot dem. På denne måten kan det synes at *Lysistrata* er veldig representativt for Aristofanes' komedier, og hvordan de kunne se ut. Ikke bare dukker sex opp i forbindelse med Lysistratas plan, men språket til både kvinnene og mennene er sterkt seksualisert. Dialogene i stykket er fullpakket av kreative eufemismer som alluderer til kjønnsorganer, sexstillinger, ejakulasjon, osv. Med tanke på at Aristofanes var kanskje den viktigste komediedikteren i antikkens Hellas, sier dette en god del om hva folk på hans tid syntes var morsomt og god underholdning. I tillegg understreker det også et trekk ved oss mennesker, nemlig at vi til enhver tid har vært ekstremt opptatt av sex.

Når vi leser *Lysistrata* ut ifra dagens perspektiv, kan man oppfatte denne komedien som et slags feministisk verk. Lysistrata er sterk og strategisk, og latterliggjør mennene mens hun manipulerer dem til å få det slik hun vil. Hadde stykket vært utgitt i dag ville vi kanskje stemplet henne som et feministisk ikon. På den annen side, dersom vi forsøker å forstå denne komedien ut ifra hvordan publikum på 400-tallet fvt. forsto den, vil vi mest sannsynlig se noe helt annet. Ja, Lysistrata er sterk og strategisk, men ikke nødvendigvis for å fremme kvinnekamp, men heller som et rent komisk element. Det er tenkelig at publikumet på Aristofanes' tid, som stort

¹¹ Hornblower, Spawforth, & Eidinow, 2012, s 158

sett besto av kun menn, anså en slik kvinnelig karakter som en ekstrem overdrivelse eller noe liknende et fabeldyr. I flere tilfeller blir altså kvinnene i komedien latterliggjort, og deres enkelhet blir understreket flere ganger, som jeg vil trekke fram eksempler på i denne oppgaven.

Kommentar

1-3. *Now if someone had invited them to a revel for Bacchus, or to Pan's shrine, or to Genetyllis' at Colias, the streets would be impassible, what with their tambourines.* Alle disse tre gudene representerer fruktbarhet, på ulike måter, og har følgelig et flertall av kvinner i deres følgerskare.^{12 13} Derfor brukes sammenlikningen mellom festiviteter tilknyttet dem med å få kvinnene til å møte Lysistrata. Ifølge en annen oversetter av *Lysistrata*, Michael Ewans, bruker Aristofanes festiviteter knyttet til disse gudene for å alludere til hvilke aktiviteter dette skulle innebære, og ikke fordi de nødvendigvis var så opptatte av å tilbe disse gudene.¹⁴ I hans fortolkende oversettelse står det derfor:

“But if someone had summoned them for an orgy, or a sleep-out or a celebration of the love goddess, you wouldn't be able to move for all the wild drumming.”

For publikumet på Aristofanes' tid var det altså visse aktiviteter som var spesielt assosiert med ulike guder, og å referere til en gud vekte umiddelbart assosiasjoner hos folk.

5. *Calonice*. Navnet betyr god seier på gresk.¹⁵ Sammen med navnet Lysistrata, gir Aristofanes tydelig frempek på hvordan denne kampen vil ende gjennom disse to kvinnenens navn.
6. *Lysistrata*. Hovedkarakterens navn betyr hær oppløsning,¹⁶ og viser direkte til hennes rolle som talsmann for fred og våpenhvile i dette skuespillet. Thonemann argumenterer for at det er en parallell mellom Lysistrata og Lysimache, en prestinne av Athena Polias – både med tanke på likheten i navnene deres, men også deres historier.¹⁷ Thonemann forteller om Lysimache som stilte seg skeptisk til at et flertall i Athen ville bryte den tidligere loven angående et jern-lager som tilhørte Athene. Som prestinne av Athene hadde hun trolig en form for ansvar for dette lageret, og hennes skepsis til å bryte loven

¹² Kraemer, 1979 Britannica.

¹³ Britannica, the Editors of Encyclopaedia, 2023.

¹⁴ Ewans, 2010.

¹⁵ Aristofanes & Henderson, 2000, s. 267.

¹⁶ Aristofanes & Henderson, 2000, s. 267.

¹⁷ Thonemann, 2020.

og løftet til gudinnen ble derfor kjent blant massene og mange stilte seg bak dette. Dette skjedde i år 412 fvt., altså året før Lysistrata først ble oppført. Thonemann hevder derfor at Aristofanes kan ha sett på Lysimaches opposisjon som en måte å forhindre en del av krigen, og at historien om Lysistrata er en overdrevet gjenfortelling av Lysimaches historie. Denne parallellen er ikke utforsket noe særlig mer enn hos Thonemann, som han selv innrømmer, så hvorvidt denne teorien er sann er dermed veldig usikkert. Likevel er det en interessant mulighet, som gjør Lysistrata, både karakteren og komedien, enda mer aktuell i sin samtid.

33. *Peloponnesians*. Folket fra halvøya Peloponnes sør i fastlands-Hellas. Det er på denne halvøya byen Sparta befant seg. Lysistrata er athener, og snakker altså her om å samarbeide med sitt folks motstandere.
35. *Boeotians*. Folket fra Boiotia, som ligger nord for Attika. Disse var også motstandere av athenerne i peloponneserkrigen.
36. *do spare the eels!* Ål fra innsjøen Kopais, som lå vest for Theben, var en delikatesse i antikken, men var ulovlig å importere under krigen.¹⁸ Denne bemerkningen fra Kalonike kan være ment kun som en naivitet ment for å holde humoren oppe og alvorret nede i denne komedien. Det kan likevel også være ment til å understreke for publikumet hvor dårlig egnet kvinner er til å ta del i seriøse, offentlige saker, som krig. Aristofanes' bilde på kvinner viser dem som enkle skapninger som kun er opptatt av fest, sex og god mat – med unntak av Lysistrata, til en viss grad. Det skal sies at Aristofanes viser at mennene også er opptatt av disse tingene, men får også delta i politikk og krig, i motsetning til kvinnene. Denne kjærligheten for fest, sex og mat er derfor noe som gjelder for både menn og kvinner, men mens mennene også har andre kvaliteter, blir kvinnenes personlighet og bidrag til samfunnet i stor grad basert kun på dette ene trekket.
44. *wearing saffron dresses*. Safranfargete kjoler kalles også krokopeplos fordi kjolene fikk fargen sin fra safrankrokus-blomsten, og var forbundet med flere gudinner.¹⁹ Tross dette, var ikke fargen hellig, slik som fargen rød var. Istedenfor var den forbundet med fest, solen, og glede. I antikken kunne slikt farget tøy også være et statussymbol, på grunn av den kostbare fargeprosessen. Nevningen av dette plagget kan igjen være et tillegg til Aristofanes beskrivelse av kvinner som blide og lekne skapninger, men som ikke er

¹⁸ Aristofanes & Henderson, 2000, s. 271

¹⁹ García, 2022.

egnet i alvorlige situasjoner. Lysistrata velger å bruke kvinnes forførelighet til å utnytte mennenes sexdriv. For Lysistrata og hennes samarbeidspartnere fungerer denne strategien, men trolig er dette ment for komisk effekt, og ikke som et eksempel på kvinnekamp, fordi for det mannlige publikumet i antikken er et slikt scenario så utenkelig at det kun er komisk.

45. *cimberic gowns*. Kimber skal ha vært et tilnavn som kunne bety både tyv og kriger, brukt av både kelterne og germanerne.²⁰ I en annen oversettelse av *Lysistrata*, av B. B. Rogers, brukes ordet *cambric* istedenfor *cimberic*. Det er derfor mulig at en kimberisk kjole var av *cambric*, altså lett bomull. Ut ifra konteksten i denne scenen og de andre tingene Kalonike ramser opp, var nok også dette plagget ansett som vakkert og muligens noe av høyere status. Dette er nok et plagg kvinnene kunne utsmykke seg med for å provosere mennene.
51. *the Two Goddesses*. Refererer til Demeter og Persefone (også kalt Kore).²¹ Persefone er datter av Demeter og Zeus, og blir tatt mot sin vilje av Hades med til underverdenen, og han voldtar henne. Demeter er gudinnen for jordbruk og fruktbarhet, og når datteren forsvinner til underverdenen dør naturen og avlingen blir dårlig som resultat av hennes sorg. En avtale blir dermed inngått, om at Persefone vil tilbringe en tredel av året i underverdenen hos Hades, som er blitt hennes ektemann, og resten av året sammen med sin mor. Hver gang hun er borte fra moren sin dør naturen på nytt, og våkner ikke til live igjen før hun returnerer, og det er slik vi får årstidene.²² Det fantes flere festivaler til ære for disse to gudinnene i antikken. En av de mest kjente blant disse festivalene er Thesmophoria, som ble feiret av gifte kvinner i hele Hellas.²³ I likhet med de andre gudene som tidligere har blitt nevnt i denne komedien, hadde også de To Gudinnene stor, kvinnelig følgerskare. Det er ser ut til at Aristofanes har valgt i all hovedsak å referere til kvinne-assosierte guder, antakelig for å understreke at det er nettopp kvinner og deres posisjon i samfunnet som er temaet for denne komedien. Det er også passende at Kalonike sverger ved de To Gudinnene, nettopp fordi Thesmophoria ble feiret av gifte kvinner, og alle kvinnene som Lysistrata har samlet er gifte kvinner.

²⁰ Editors of WordSense Dictionary, 2023.

²¹ Aristofanes & Henderson, 2000, s. 273.

²² Agha-Jaffar, 2002, s. 8.

²³ Jiménez San Cristóbal, Ana 2016.

- 57-58. ...*from the Paralia, nor from Salamis*. Begge disse byene hadde viktige skip i den athenske flåten under peloponneserkrigen.²⁴ Under krigen var det også et slag ved Salamis, som ble et vendepunkt for athenerne, da de hadde blitt svekket kraftig før slaget, men fikk overtaket igjen etter dette slaget.²⁵ Alle stedsnavnene som nevnes i denne komedien hadde en tydelig plass i krigen, og kvinnene som samles er derfor representative for partene i krigen.
60. ... *they've been astride their pinnaces since dawn*. Pinnacle er det samme som slupp på norsk, og er en samlebetegnelse på mindre seilskip.²⁶ Kalonike benytter her en eufemisme som bygger på kommentaren om Paralia og Salamis og skipene som er forbundet med disse byene. Hun antyder at kvinnene herfra er for opptatte med å ha sex med mennene sine til å møte opp til avtalen, og sluppene refererer i denne sammenhengen til kjønnsorganene deres. J. Hilton Turner skriver i sin kommentar av *Lysistrata* at dette uttrykket faktisk ble brukt som navn på en sexstilling,²⁷ og den doble meningen her var nok derfor enda tydeligere for publikumet på Aristofanes' tid.
62. *Acharnae*. Dette var det største demet i Attika, og i peloponneserkrigen stilte de med 3000 hoplitter, altså en tidel av de samlede soldatene.²⁸ Her ser vi igjen et område i Hellas med signifikans under krigen som blir nevnt. Lysistrata sier hun hadde trodd at kvinnene fra Acharnae skulle være blant de første til å møte opp, og at hun hadde regnet med dem. Kanskje gjenspeiler dette hvordan acharnaene stilte sterkt i krigen, at det også derfor forventes av kvinnene som Lysistrata har kalt inn å stille opp og yte godt.
63. *Theogenes' wife*. Theogenes fra Acharnae var en kjent figur i politikken i Athen. I ulike oversettelser kalles han også Theagenes, og det kan også virke som at han var kjent både for å være fra Acharnae og Peiraieus.²⁹ Theogenes ble ofte latterliggjort i komedier, og han er nevnt i flere av Aristofanes verk. Når Aristofanes nevner Theogenes' kone her i *Lysistrata*, blir hverken Theogenes eller kona latterliggjort, men nevnes heller for å peke på en av Theogenes' kjente vaner, som jeg redegjør for i neste punkt. Kona til Theogenes har altså ikke noen signifikans her, men brukes heller som en slags forlengelse av ektemannen og hans ritualer.

²⁴ Aristofanes & Henderson, 2000, s. 275

²⁵ Ravnå, 2006, s. 58.

²⁶ Osnes, 2021.

²⁷ Turner, 1982.

²⁸ Smith, 1854.

²⁹ MacDowell, Arnaoutoglou, Kapparis, & Spatharas, 2017, s. 331.

64. ... *was rigging her jib*. Her har oversetteren valgt å fortsette med skipsfarts-analogiene for å vise at Theogenes' kone gjorde seg klar for å møte Lysistrata og de andre damene. I andre oversettelser, som antakelig er mer tro mot den opprinnelige teksten, står det at hun rådførte seg med Hekate, gudinnen for heksekunst.³⁰ I J. Hilton Turners kommentar forklarer han at Theogenes var kjent for å være noe overtroisk, og at han rådførte seg med denne gudinnen hver gang han skulle forlate huset.³¹ I denne sammenhengen overføres denne overtroen til kona, selv om det ikke er sikkert at hun hadde det samme ritualet når hun skulle forlate huset.
67. *from Stinkton*. Dette er nok en fortolkning oversetteren har gjort for å gjøre konteksten noe mer forståelig for oss lesere. Stinkton referer her til byen Anagyrus, som lå sør-øst for Athen.³² Byen har fått navnet sitt etter buskveksten Anagyris foetida, som skal ha en ganske intens lukt liknende råtne bønner. I originalteksten står det '*Αναγυρονντόθεν*, som betyr «fra Anagyrus».³³ Byen var altså så kjent for denne stanken at ved å nevne navnet på byen, ville de fleste få den samme assosiasjonen til lukten umiddelbart. Derfor anså nok oversetteren, Henderson, det nødvendig å heller benytte seg av navnet Stinkton, slik at leserne skulle få en bedre forståelse av dialogen i teksten.
68. *I knew someone was raising a stink*. Kalonike mener her at hun omtrent kunne ha gjettest seg til at kvinnene som nærmer seg var fra Anagyrus, på grunn av lukten de bringer med seg.
70. *Myrrhine*. Navnet betyr myrt, og er det samme som det engelske navnet Myrtle.³⁴ Dette navnet var veldig vanlig, både i virkeligheten og i diktningen, og var assosiert med Afrodite. Både da og nå har blomsten blitt brukt i brudekranser, og Myrrhine var i tillegg et slang-navn på vagina. Navnet er derfor veldig passende til en av karakterene i denne gruppen kvinner, da dette navnet har tydelige assosiasjoner til det kvinnelige, vakre og seksuelle. Turner nevner også i appendixen til sin kommentar at Myrrhine var navnet på en prestinne av Athena Nike på Aristofanes' tid.³⁵ Denne prestinnens tempel lå rett ved siden av inngangen til Akropolis, som kvinnene i *Lysistrata* etter hvert tar over og

³⁰ Aristofanes & Rogers, *The Lysistrata*, 1925, s. 11.

³¹ Turner, 1982, s. 42.

³² Turner, 1982, s. 43.

³³ Turner, 1982, s. 43.

³⁴ Aristofanes & Henderson, 2000, s. 277.

³⁵ Turner, 1982, s. 106

stenger mennene ute fra. Navnet Myrrhine kan derfor ha vært assosiert med Akropolis før denne komedien.

77. *Lampito*. Det er usikkert hva dette navnet betyr, men dette var navnet på dronningen av Sparta på samme tid.³⁶ Når Lampito ankommer sammen med de andre spartanske konene, er det hun selv som går i front, og det er hun som prater mest. Altså er det hun som er en slags leder for de andre spartanerne i denne samlingen, sammenliknbart med en slags dronning. I Hendersons oversettelse snakker de spartanske karakterene likt som de andre, mens i andre oversettelser, blant annet Rogers', er replikkene deres skrevet på en bred dialekt, for å understreke at de snakket en helt annen dialekt enn athenerne gjorde.³⁷ Dialekten disse kvinnene pratet var lakonisk, som hos karakterene i denne komedien er ganske karikert. Rogers' oversettelse gir oss et enda bedre inntrykk av hvor forskjellig disse kvinnene faktisk skal ha snakket.
81. *the Twin Gods*. Når spartanerne sverget ved tvillinggudene, sverget de til brødrene Kastor og Pollux (også kjent som Polydevkes).³⁸ Brødrene kalles også dioskurene, som direkte oversatt betyr sønner av Zevs, selv om det er usikkert om Zevs var far til begge, ingen av dem, eller muligens kun til Pollux.³⁹ Moren deres er Leda, kona til kong Tyndareos av Sparta som er guttenes andre mulige far. Kastor og Pollux symboliserte broderlig kjærlighet, og selv om det er tvilsomt kan man kanskje se på svergingen ved disse to som et hint mot at kvinnene er nødt til å samarbeide på en broderlig eller søsterlig måte om de skal få gjennomført det de ønsker.
84. *you're feeling me up like a beast for sacrifice*. Både Lampito og Ismenia blir grenseløst inpsisert av de andre konene, som løfter på skjørtene deres for å se og kommenterer hva som er bra og verdifullt ved kroppene deres. Det at de har både stor framside og bakside og at Ismenia er veltrimmet i underlivet er ting som blir trukket fram. Denne evalueringen av kvinners kropper virker nok ukomfortabel for de fleste som leser dette i dag, men med tanke på at publikum nesten utelukkende besto av menn, blir det mer tydelig at denne scenen kun er ment som komisk effekt. Dette forteller oss noe om kvinnesynet på denne tiden, for kanskje er denne scenen bare en overdrivelse av hvordan valg av kone og bedømmelse av kvinners utseende faktisk gikk for seg på denne tiden.

³⁶ Aristofanes & Henderson, 2000, s. 277.

³⁷ Aristofanes & Rogers, *The Lysistrata*, 1925.

³⁸ Aristofanes & Henderson, 2000, s. 279.

³⁹ Amundsen & Kraggerud, 2023.

Vi kan også bite oss merke i ordet «sacrifice», altså offer. Aristofanes legger fram Lysistratas plan som at det verste som kan skje med planen hennes er at kvinnene blir litt seksuelt frustrerte, ikke at de blir utsatt for grov vold og voldtekt. Her igjen skinner det tydelig igjennom at skuespillet er skrevet av en mann for et mannlig publikum i en tid hvor kvinners rettigheter og behov ikke var særlig belyst.

90. *a lady of substance ... from Corinth*. Oldtidens Korinth lå i det smale landskapet der Peloponnes møter fastlands-Hellas.⁴⁰ Derfor er det ikke rart at denne byen hadde signifikans ikke bare under Peloponneserkrigen, men også ellers i både antikken og senere tid. Korinth var også en av partene, sammen med Kerkyra, i striden som til slutt førte til peloponneserkrigen. Turner skriver i sin kommentar at kvinner fra Korinth gjerne hadde rykte på seg for å være seksuelt promiskuøse, mens denne kvinnen fra Korinth står i kontrast til hennes medborgere.⁴¹ Fascinasjonen med renhet og avholdenhet fra sex er interessant i denne komedien, da hele handlingen går ut på at mennene blir frustrerte over at konene ikke vil ligge med dem. Likevel ser de ned på de som er mer løsslupne når det gjelder sex og er heller ute etter dem som holder mer igjen, som er nettopp det de klager på at konene deres gjør.
103. *at the Tracian front; he's guarding Eukrates*. Det er uvisst hva som skal ha skjedd i Trakia og med Eukrates, om det i det hele tatt var noe spesielt som skjedde.⁴² Trakia er et område som ligger mellom Tyrkia, Bulgaria og den mest nord-østlige delen av Hellas.⁴³ Området hadde vært et viktig sted tidligere i krigen, men på tidspunktet stykket utspiller seg, skal det ikke lenger ha vært noe særlig militære styrker der.⁴⁴ Eukrates var broren til Nikias, som var bedre kjent. Som sagt vet man ikke hvorfor det skal ha vært nødvendig å beskytte Eukrates, men siden både stedet og personen som nevnes i denne replikken ikke synes å ha spilt noen veldig viktig rolle på denne tiden, kan det hende at det er nettopp det som er vitsen. Kanskje var dette oppdraget som mannen til Kalonike hadde blitt sendt på, langt unna der de bodde i Athen, et eksempel på hvor unødvendig en del av krigføringen som foregikk var.
104. *mine's been at Pylos...* Denne byen hadde mer betydning på dette tidspunktet under krigen enn det Trakia hadde. Athenerne okkuperte dette området vest for Sparta fra 425

⁴⁰ Amundsen & Steen, oldtidens Kortinth, 2022

⁴¹ Turner, 1982, s. 45

⁴² Turner, 1982, s. 45

⁴³ Hornblower, Spawforth, & Eidinow, 2012, s. 1470-1471.

⁴⁴ Turner, 1982, s. 45.

til 409 fvt., altså to år etter den første oppsetningen av *Lysistrata*.⁴⁵ Selv om dette oppdraget virker mer forståelig enn oppdraget til Kalonikes mann, er også dette langt unna der Myrrhine og mannen faktisk bor. Disse eksemplene viser derfor hvilke avstander krigen skaper mellom ektefellene.

108. ... *since the Milesians revolted from us, I haven't even seen a six-inch dildo*. Miletos var en by ved vestkysten i Tyrkia, som før krigen hadde vært med i det deliske sjøforbundet sammen med Athen, og støttet Athen i begynnelsen av krigen.⁴⁶ I 412, altså året før *Lysistrata* ble oppsatt, byttet de side og ble et viktig sted for den Spartanske skipsfarten. Ifølge Henderson skal Miletos ha vært en kjent eksportør av dildoer, og det kan virke som at dette er for kvinnene i stykket det største tapet ved å ha mistet Miletos som forbundsfelle.
118. ... *the summit of Taygetus*. Taygetos er en fjellkjede i Lakonia, vest for Sparta.⁴⁷ Denne fjellkjeden har god utsikt fra toppen, som er hvorfor Lampito sier at hun ville gått til toppen av akkurat denne fjellkjeden, i tillegg til at det er nærme Sparta, hvor hun selv er fra. Hun er altså villig til å gå til denne toppen, som er fysisk krevende å komme seg til, i håp om å finne fred.
139. ... *Poseidon and a tub*. Poseidon er en av de mest tilbedte gudene i gresk mytologi.⁴⁸ Han er først og fremst kjent for å være havguden, men han representerer også jordskjelv og hester. I likhet med sin bror, Zevs, fikk Poseidon mange barn med dødelige kvinner. En av disse var Tyro, som det er snakk om når *Lysistrata* sier: «Poseidon and a tub».⁴⁹ I myten beskrives det at Tyro var forelsket i elva Enipeus, og Poseidon utnyttet denne kjærligheten og forkledde seg som denne elva for å ha sex med henne. Tyro ble gravid, og fødte etter hvert tvillingsønnene Pelias og Neleus. Disse sønnene skal hun ha lagt fra seg i et slags kar, hvor de ble funnet av en gjeter som tok dem til seg og oppdro dem.⁵⁰ *Lysistrata* referer antakelig til denne myten for å sammenlikne kvinnenens libido med Poseidons, som tydeligvis er så sterkt at han velger å forkle seg som en elv for å få kvinnen han vil ha (selv om hun ikke vil ha ham).

⁴⁵ Turner, 1982, s. 45.

⁴⁶ Hornblower, Spawforth, & Eidinow, 2012, s. 953-954.

⁴⁷ Hornblower, Spawforth, & Eidinow, 2012, s. 788.

⁴⁸ Hornblower, Spawforth, & Eidinow, 2012, s. 1194.

⁴⁹ Aristofanes & Henderson, 2000, s. 287.

⁵⁰ Sofokles & Lloyd-Jones, 1996, s. 312-313.

155. *Like Menelaos! As soon as he peeked at bare Helen's melons, he threw his sword away...* Menelaos var konge av Sparta, og Helena var kona hans.⁵¹ Kvinnene i *Lysistrata* refererer nesten utelukkende til guder og myter som er forbundet med deres eget hjemsted, noe som forsterker oppfatningen til oss lesere om at disse kvinnene er representanter for de ulike partene i krigen. Helenas skjønnhet var godt kjent på lange avstander, og fanget manges oppmerksomhet. En av de som ble bergtatt av hennes skjønnhet var Paris, prinsen av Troja, som stjal Helena fra ektemannen sin. Denne hendelsen utløste trojanerkrigen. Den mest kjente fortellingen om trojanerkrigen er Homers *Iliaden*, men det finnes også andre tekster, skuespill og til og med vaser som skildrer ulike deler av denne krigen. En del av historien som har blitt skildret på vaser, er Menelaos som har tenkt til å drepe Helena når hun kommer tilbake, men senker sverdet sitt når hun ser skjønnheten hennes, mer spesifikt brystene hennes. Selv om vi i dag vil se på Helena som et offer for kidnapping og voldtekt, var det altså hun selv som ofte ble syndebukken i denne fortellingen i antikken. Menelaos beskyldte henne for å ha blitt med Paris frivillig, og var derfor i utgangspunktet bestemt på å drepe henne når hun skulle komme tilbake. Referansen til denne myten er en perfekt sammenlikning med hva Lysistrata og de andre gifte kvinnene planlegger. De håper at ektemennene deres vil oppføre seg slik som Menelaos gjorde i myten, og senke sverdene sine ved synet av sine vakre koner.

Delen av historien om Helena og Menelaos som det refereres til i denne replikken gir oss også et tydelig innblikk i kvinnesynet i antikken. For det første kan det for oss i dag virke veldig urettferdig at en kvinne som ganske tydelig har blitt kidnappet skal selv bli beskyldt for dette. Det var nok ikke så mye fokus på kvinners samtykke på denne tiden, og derfor ble skylden lagt på kvinnene, selv om det ikke var deres eget valg. Kvinnene faller på mange måter utenfor diskusjonene om hva som virkelig har hendt, og deres perspektiv blir ikke tatt med i beregningen. Siden Helena ble ført vekk fra Menelaos av Paris, ser ikke mennene noen annen mulig hendelse enn at dette er noe hun selv har vært med på. Kvinnene rives altså bare med på hva mennene sier og gjør. Av denne grunn ble nok *Lysistrata* oppfattet som vill fantasi av datidens seere.

For det andre kan vi også se hvor seksualiserte og objektifiserte kvinnene var. Historien om Menelaos og Helena er fiksjon, så det er ikke slik at akkurat dette nødvendigvis ville

⁵¹ Hornblower, Spawforth, & Eidinow, 2012, s. 653.

skjedd i virkeligheten. Likevel er det sannsynlig at fortellingen likevel gjenspeiler hvordan mennene anså kvinner. Kvinnene ble altså ikke særlig hørt eller forstått, og attpåtil blir deres verdi basert på skjønnhet og evne til å tilfredsstille menn. Menelaos lar bare kona få leve fordi han synes hun er vakker, og mennene i *Lysistrata* går motvillig med på å inngå fred med hverandre kun for at konene deres skal ha sex med dem igjen.

158. *As Pherecrates said, skin the skinned dog.* Ferekrates var en komediedikter på samme tid som Aristofanes.⁵² I likhet med Aristofanes hadde også Ferekrates' skuespill tydelige kvinnelige karakterer, men i kontrast med Aristofanes var ikke disse karakterene like involvert i politikken som de av og til var hos Aristofanes. Henderson kommenterer i sin oversettelse at å «skin the skinned dog» betyr å bruke en dildo, uten videre forklaring om bakgrunnen for dette.⁵³ Han bemerker også at man ikke vet hvilket sitat av Ferekrates dette referer til. I Turners kommentar foreslås det at dette ikke nødvendigvis var et faktisk sitat av Ferekrates, men at Aristofanes her kommer med et stikk til hans hang til gjentakelse i sine skuespill, og hvor smertelig denne repetisjonen kunne være.⁵⁴ Uavhengig om det stammer fra et faktisk sitat eller ikke, betyr uttrykket å påføre smerte på noe som allerede er sårt. «Skin the skinned dog» er Lysistratas respons når Kalonike spør hva de skal gjøre dersom mennene ikke gir dem noe oppmerksomhet når de skal holde tilbake sex. Fordi Lysistrata vet at mennene vil pine av denne tilbakeholdenheten uansett om de gir uttrykk for det eller ikke, kan denne linjen forstås som at kvinnene skal få mennene til å gi dem oppmerksomhet, simpelthen for å gjøre det enda mer uutholdelig.
174. *... as long as ... your Goddess' temple has a bottomless fund of money.* Her siktes det til Partenon-tempelet på Akropolis, der det Deliske Sjøforbundet oppbevarte sine økonomiske midler.⁵⁵ Templet er bygget til ære for Atene, som er gudinnen som har gitt byen Athen sitt navn. Et av hennes aspekter, som Partenon er bygget til ære for, er Atene Partenos, som betyr jomfruen Atene.
184. *Scythian.* Skytia var en videre term grekerne brukte når de refererte til områdene nord og øst for dem selv.⁵⁶ Skyterne var et nomadefolk, og de ble sett på av grekerne som noe usiviliserte og barbariske. Dette forklarer hvorfor det er denne skytiske jenta som blir

⁵² Urios i Aparisi, u.d., s. 75.

⁵³ Aristofanes & Henderson, 2000, s. 289.

⁵⁴ Turner, 1982, s. 50.

⁵⁵ Britannica, The Editors of Encyclopaedia, 2023.

⁵⁶ Hornblower, Spawforth, & Eidinow, 2012, s. 1335.

beordret til å hente skjoldet og snakket ganske ufint til. I *Lysistrata* får vi en ganske tydelig oversikt over hierarkiet av folkeslag og hjemplasser, i hvert fall ut ifra et athensk perspektiv.

188. *The kind they say Aeschylus once had people swear; slaughtering an animal over a shield.* I Aiskylos' tragedie *De syv mot Teben* forteller en vakt til Eteokles at de syv krigerne har slaktet en okse over et sort sverd.⁵⁷ Mens de tok på oksens innvoller sverget de at de enten vil fullføre det de hadde satt i gang, eller så skulle de dø og jorden smøres med deres blod. Lysistrata ber altså kvinnene sverge på sine egne liv, at de vil følge hennes plan. Dette virker som en noe ekstrem handling for en slik plan, og det er tenkelig at denne handlingen var ment for å latterliggjøre Lysistratas prosjektet enda mer. Aristofanes får oss til å anse Lysistrata som en smule gal gjennom denne komedien, som kanskje kommer fra en holdning om at kvinner er for følsomme til å delta i politikk.
192. *What if we got a white stallion somewhere and cut a piece off him?* Henderson påpeker at en hvit hingst var en sjelden og dyr vare på denne tiden.⁵⁸ Det er antakelig derfor Lysistrata svarer så avvisende på Kalonikes forslag. Ofring av et slikt dyr forekommer i Pausanias' *Descriptions of Greece, vol. III.*⁵⁹ Her fortelles det at Tyndareus slaktet en slik hest, fikk Helena av Trojas friere til å stå på delene av denne hesten, og avla en ed om at Helena og mannen hun kom til å velge skulle få beskyttelse om de noen gang skulle trenge det. Det er mulig det er denne eden Kalonike har i bakhodet, og som publikum får en assosiasjon til også, når hun foreslår dette, fordi et vakkert dyr som en hvit hingst ofret til den vakre og elskede Helena kan oppfattes som en mer passende ofring for kvinner. Aristofanes gir oss inntrykket av at Kalonike er motvillig til et blodig og grotesk offer, og heller ønsker noe penere og renere. Forslaget blir likevel slått hardt ned på, og kvinnene finner en annen løsning.
196. *... we slaughter a magnum of Thasian wine.* Thassos er en øy i Egeerhavet, rett utenfor fastlandet lengst nord-øst i Hellas, som i antikken var kjent for å lage vin av høy kvalitet.⁶⁰ Kvinnene velger altså å la være å ofre et dyr, og heller «ofre» en stor flaske vin og sverge å ikke blande den med vann. Sammenliknet med ofring av en okse eller hingst, blekner ofringen av en flaske vin. Denne typen ofring passer godt overens med

⁵⁷ Aiskylos, 2020.

⁵⁸ Aristofanes & Henderson, 2000, s. 295.

⁵⁹ Pausanias, 2020, 3.20.9.

⁶⁰ Grace, 1979, s. 31.

Aristofanes portrettering av kvinnene som overdrevent opptatt av fest og alkohol. En slik pseudo-ofring understreker at Lysistratas prosjekt bare er en latterlig spøk, og Aristofanes framstiller kvinnene som veike og useriøse. Videre i dialogen sier Kalonike om vinflaska som blir båret ut: «Just touching this could make a person merry!». Kvinnene tar altså ikke denne ofringen særlig seriøst, og henger seg opp i alt det gode og skjønne det blir pratet om i stedet. I tillegg reduseres kvinnene til noen ganske enkle skapninger, som kan bli glade bare ved å få berøre en flaske god vin.

203. *mistress Persuasion*. Peitho var den greske gudinnen for overtalelse.⁶¹ Hun har blant annet en viktig rolle i retorikken, da talekunst i stor grad handler om å overtale. I tillegg er Peitho av og til assosiert med Afrodite, og i den sammenheng handler hennes overtalelse om kjærlighet og sex, altså forførelse. I denne komedien er det dette sistnevnte aspektet av gudinnen som kvinnene ofrer til. Lysistratas plan går ut på å nettopp forføre mennene, men å ikke handle på det. Ved å be til Peitho ber de derfor om at de skal lykkes i utførelsen av hennes kunst.

⁶¹ Hornblower, Spawforth, & Eidinow, 2012, s. 1098-1099.

Referanser

- Agha-Jaffar, T. (2002). *Demeter and Persephone: lessons from a myth*. McFarland & Company.
- Aiskylos. (2020, desember 1). *Aeschylus, Seven Against Thebes*. Hentet fra The Center for Hellenistic Studies: <https://chs.harvard.edu/primary-source/aeschylus-seven-against-thebes-2/#comments>
- Amundsen, L., & Kraggerud, E. (2023, januar 12). *Dioskurene*. Hentet fra Store Norske Leksikon: <https://snl.no/dioskurene>
- Amundsen, L., & Steen, T. (2022, mars 18). *oldtidens Kortinth*. Hentet fra Store Norske Leksikon: https://snl.no/oldtidens_Korinth
- Aristofanes. (2000). Lysistrata. I Aristofanes, & J. (. Henderson, *Birds. Lysistrata. The women at the Thesmophoria*. (J. Henderson, Overs., ss. 254-441). Cambridge: Harvard University Press.
- Aristofanes, & Rogers, B. B. (1925). The Lysistrata. I Aristofanes, *Aristofanes - The Lysistrata; The Thesmophoriazusae; The Ecclesiazusae; The Plutus* (B. B. Rogers, Overs., ss. 6-123). Loeb Classical Library.
- Brassel, K. (u.d.). *Columbia College*. Hentet fra Aristophanes: <https://www.college.columbia.edu/core/content/aristophanes>
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. (2023, mai 2). *Parthenon*. Hentet fra Encyclopedia Britannica: <https://www.britannica.com/topic/Parthenon>
- Britannica, The Editors of Encyclopaedia . (2023, Februar 23). *Pan*. Hentet fra Encyclopedia Britannica: <https://www.britannica.com/topic/Pan-Greek-god>
- Editors of WordSense Dictionary. (2023, mai 7). *Cimber*. Hentet fra WordSense Online Dictionary: https://www.wordsense.eu/Cimber/#Quote_Share
- Ewans, M. (2010). Translating Aristophanes into English. I D. (. Chiaro, *Translation, Humor and Literature* (ss. 77-90). London: Continuum International Publishing Group.
- García, M. J. (2022, Februar 24). Crocuses dyes in ancient Mediterranean World. *Journal of Textile Engineering & Fashion Technology*, ss. 17-22.
- Grace, V. (1979). *Amphoras and the ancient wine trade, vol. 6*. Princeton: American School of Classical Studies at Athens.
- Hornblower, S., Spawforth, A., & Eidinow, E. (2012). *The Oxford Classical Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
- Jiménez San Cristóbal, A. (2016, mars 7). *Persephone/Kore*. Hentet fra Oxford Classical Dictionary: <https://oxfordre.com/classics/display/10.1093/acrefore/9780199381135.001.0001/acrefore-9780199381135-e-4880>
- Kraemer, R. S. (1979). Ecstasy and Possession: The Attraction of Women to the Cult of Dionysus. *The Harvard Theological Review*, ss. 55-56.
- MacDowell, D. M., Arnaoutoglou, I., Kapparis, K., & Spatharas, D. (2017). *Studies on Greek Law, Oratory and Comedy*. London: Routledge.
- Osnes, A. (2021, juli 21). *Slupp*. Hentet fra Store norske leksikon: <https://snl.no/slupp>

- Pausanias. (2020, november 2). *Description of Greece: A Pausanias Reader*. Hentet fra The Center for Hellenistic Studies: https://chs.harvard.edu/description-of-greece-a-pausanias-reader/#n.*
- Ravnå, P.-B. (2006). *Gresk og romersk politisk historie*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Robson, J. (2009). *Aristophanes: An Introduction*. London: Bloomsbury Academic.
- Smith, W. (1854). *Acharnae*. Hentet fra Dictionary of Greek and Roman Geography (1854): <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0064:entry=acharnae-geo>
- Sofokles, & (oversetter), L.-J. (1996). *Fragments*. Cambridge: Harvard University Press.
- Thonemann, P. (2020). Lysimache and Lysistrata. *Journal of Hellenic studies* 140 , ss. 138-139.
- Turner, J. H. (1982). *Aristophanes' Lysistrata: Commentary*. Bryn Mawr: Bryn Mawr College.
- Urios i Aparisi, E. (u.d.). *Old Comedy Pherecrates' way* (Núm. 12-13 : 1996-1997. utg.).

